on the issue of the possibility of granting stay of execution of administrative penalties as fines and community service and period in which this issue has to be decided in this subject asked to identify bodies (officials) who ruled on the case, updated research questions in the following publications «installment» execution of an administrative fine in terms of their present size.

Key words: *administrative offense, administrative penalties, administrative responsibility, implementation, execution of judgments, delay, enforcement proceeding, fine, community service, period, stage of the proceeding.*

Стаття надійшла 17 квітня 2014 р.

УДК 342.951

К. А. Гурковська

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ІЗ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї

Проаналізовано систему спеціальних заходів із попередження насильства у сім'ї (офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї; взяття і зняття з профілактичного обліку членів сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї; направлення на корекційну програму; захисний припис), досліджено особливості їх здійснення дільничними інспекторами міліції.

Ключові слова: *насильство у сім'ї, спеціальні заходи, дільничний інспектор міліції, офіційне попередження, профілактична робота, корекційна програма, захисний припис.*

Постановка проблеми. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» (далі – Закон) [1] визначає поняття «попередження насильства в сім'ї» як систему соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють учиненню насильства в сім'ї, припинення насильства в сім'ї, яке готується або розпочалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, а також медико-соціальна реабілітація жертв насильства в сім'ї. Спеціальні заходи з попередження насильства у сім'ї вважаються особливими формами реагування дільничних інспекторів міліції на вчинення такого насильства, характеризуються значним профілактичним впливом на правопорушника. Закон вирізняє такі спеціальні заходи попередження насильства в сім'ї: 1) офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї; 2) узяття і зняття з про-

філактичного обліку членів сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї; 3) направлення на проходження корекційної програми; 4) захисний припис. Неоднозначність правозастосування під час здійснення таких спеціальних заходів та останні зміни у законодавстві зумовлюють необхідність ґрунтовного наукового дослідження проблем та особливостей їх застосування дільничними інспекторами міліції.

Стан дослідження. Наукову розробку та дослідження діяльності органів внутрішніх справ, зокрема дільничних інспекторів міліції, щодо попередження насильства у сім'ї здійснювали: О. М. Бандурка, А. Б. Блага, О. В. Бойко, П. О. Власов, І. В. Дроздова, Г. Є. Запорожцева, О. В. Ковальова, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюк, Т. Я. Назар, Ю. В. Рахівський, В. О. Тюріна, Н. Б. Шамрук, В. В. Шафар, М. Шульги та інші. Їхні дослідження спрямовані на: розгляд особливостей взаємодії суб'єктів протидії насильства у сім'ї; регулювання відповідальності за вчинення насильства у сім'ї; основні засади діяльності дільничних інспекторів міліції з попередження насильства у сім'ї. Комплексний аналіз особливостей ужиття спеціальних заходів із попередження насильства у сім'ї не здійснювався.

Метою статті є дослідження особливостей здійснення дільничними інспекторами міліції спеціальних заходів із попередження насильства у сім'ї, передбачених чинним законодавством України.

Виклад основних положень. Порядок здійснення спеціальних заходів визначений у розділі ІІІ спільного наказу Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту та Міністерства внутрішніх справ від 07.09.2009 № 3131/386 «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї» [2].

Офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї як спеціальний захід виноситься члену сім'ї, який вчинив сімейне насильство. Таке попередження виноситься працівниками служби дільничних інспекторів міліції або кримінальної міліції у справах дітей під розписку осудній особі, яка на момент його винесення досягла 16-річного віку.

Метою вжиття такого спеціального заходу є доведення до відома члена сім'ї, який вчинив насильство в сім'ї, що у разі вчинення таких дій стосовно членів своєї сім'ї він може бути притягнутий до кри-

мінальної, адміністративної чи цивільно-правової відповідальності згідно із законодавством України. Особі, якій винесено офіційне попередження, а також іншим членам сім'ї має бути роз'яснено, які саме діяння у сфері сімейного насильства визнаються протизаконними та які вид і міра відповідальності передбачені законодавством за їх учинення, що також матиме профілактичний вплив [3, с. 63].

Законодавством також визначено підстави для винесення офіційного попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї: 1) заява про допомогу жертви насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї; 2) висловлене жертвою насильства в сім'ї або членом сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, бажання щодо вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї у разі, якщо повідомлення або заява надійшли не від нього особисто; 3) отримання повідомлення про застосування насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення стосовно неповнолітнього чи недієздатного члена сім'ї; 4) отримання інформації про вчинення насильства в сім'ї або реальну загрозу його вчинення (звернення громадян, організацій, підприємств, навчальних закладів тощо) [2]. Однак, із цього переліку підстав не зрозумілою видається процедура прийому та розгляду заяви чи повідомлення про насильство у сім'ї від малолітньої особи. Очевидно, що така процедура законодавством не передбачена, хоча потребує законодавчого врегулювання в контексті забезпечення прав дитини.

Винесення офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства для кривдника є сигналом про початок контролю за його подальшою поведінкою з боку міліції, кваліфікує як правопорушення дії, які він учинив, та інформує про види та міру відповідальності у разі вчинення насильства в сім'ї в подальшому. Водночас існують певні ризики ефективності застосування офіційного попередження, адже воно не містить скеровувальних норм поведінки, переліку заборонених дій. Кривдник може вчиняти дії, відмінні від тих, за які отримав офіційне попередження, змінюючи один вид насильства в сім'ї на інший. Оскільки насильнику не повідомляється письмово, які саме дії він не повинен вчиняти, йому лише доводиться, що він може бути притягнутий до кримінальної, адміністративної чи цивільно-правової відповідальності згідно із чинним законодавством чи в обов'язковому порядку повинен пройти корекційну програму [4].

Варто пам'ятати також, що офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї не є видом покарання кривд-

ника, а лише засобом реагування на факт вчинення насильства в сім'ї, тому не слід ототожнювати його із попередженням як видом адміністративного стягнення.

Загалом винесення офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї дає підставу для взяття кривдника на профілактичний облік, що, своєю чергою, збільшує ймовірність контролю за його поведінкою з боку міліції та автоматично підвищує безпеку жертви насильства.

Наступним спеціальним заходом попередження насильства у сім'ї є постановка кривдника на профілактичний облік. Така процедура здійснюється відповідно до Закону та Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 листопада 2010 року № 550 [5]. Так, дільничний інспектор міліції ставить на профілактичний облік та у межах своєї компетенції проводить профілактичну роботу з особами, яким було винесено офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї. Цей спеціальний захід здійснюється з метою недопущення в подальшому фактів насильства з боку кривдника. У разі постановки кривдника на профілактичний облік жертва насильства насправді може сподіватися на дієвий контроль за поведінкою кривдника з боку міліції. Адже профілактичний облік – це комплекс заходів щодо запобігання, попередження, фіксації і припинення протиправних дій, а також взяття на облік та накопичення відомостей щодо категорії осіб, які проживають на адміністративній дільниці та підлягають контролю з боку дільничного інспектора міліції [3, с. 64].

Як зазначалося, на профілактичний облік члени сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї, ставляться тільки після винесення їм дільничним інспектором міліції або працівником кримінальної міліції у справах дітей офіційного попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї. Підставою для його складання в подальшому є раніше винесене кривднику офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства у сім'ї.

Термін перебування на профілактичному обліку становить один рік. Також законодавством передбачено випадки, коли профілактична робота припиняється: якщо кривдник після останнього правопорушення упродовж року не допустив повторні правопорушення; набрав законної сили вирок суду про притягнення члена сім'ї, який вчинив насильство в сім'ї, до кримінальної відповідальності у вигляді позбав-

лення волі; тривала (понад один рік) відсутність за місцем проживання; смерть такої особи. Але і тут виникають спірні моменти. Так, першою підставою зняття правопорушника з профілактичного обліку є умова, за якої кривдник упродовж року з моменту останнього факту вчинення насильства в сім'ї жодного разу не вчинив відповідні правопорушення. Може виникнути проблема, коли жертва впродовж строку перебування кривдника на профілактичному обліку не повідомить про нові факти вчинення насильства у сім'ї (наприклад, у зв'язку з недостатньою поінформованістю щодо видів і проявів насильства у сім'ї; коли жертва навіть не знає, що стосовно неї вчиняється насильство, приміром, психологічне чи економічне, і приймає його як належне). У такому випадку припинення профілактичної роботи недоцільно, оскільки поведінка кривдника щодо членів його сім'ї не свідчить про його виправлення.

З метою своєчасного виявлення осіб, схильних до вчинення правопорушень, дільничний інспектор міліції щомісяця вивчає та узагальнює: інформацію чергової частини міськрайоргану внутрішніх справ про виїзди чергових нарядів міліції на сімейні конфлікти; повідомлення закладів охорони здоров'я про заподіяння тілесних ушкоджень, пов'язаних із насильством у сім'ї; скарги та заяви громадян, повідомлення посадових осіб про правопорушення, учинені в сім'ях; матеріали, за якими винесено постанови про відмову в порушенні кримінального провадження за фактами, що виникли у сфері сімейно-побутових відносин [5]. На жаль, система виявлення сімей, у яких вчиняється насильство, не доволі ефективна. Як правило, робота з особами, які потерпають від насильства, проводиться лише у разі їх особистого звернення по допомогу. Тому нагальною є потреба запровадження такого механізму, який би забезпечив раннє виявлення сімей, у яких жертви, зокрема діти, потерпають від насильства та жорстокого поводження.

Ще одним спеціальним заходом попередження насильства у сім'ї є направлення кривдника на проходження корекційної програми. Так, у разі вчинення особою насильства в сім'ї після отримання нею офіційного попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї служба дільничних інспекторів міліції або кримінальна міліція у справах дітей видає цій особі під розписку направлення на проходження корекційної програми та в триденний строк надсилає до відповідного кризового центру повідомлення про направлення особи на проходження корекційної програми.

Під корекційною розуміють програму, спрямовану на формування гуманістичних цінностей та ненасильницької моделі поведінки в сім'ї особи, яка вчинила насильство в сім'ї [1].

Дільничний інспектор міліції, який скерував кривдника до кризового центру на проходження корекційної програми, не зобов'язаний доставляти останнього туди, чи перевіряти відвідування ним відповідних занять. Обов'язок правопорушника – пройти корекційну програму. Після завершення корекційної програми з відповідного кризового центру дільничному інспектору міліції надходить повідомлення про проходження або непроходження кривдником (якщо такий не з'явився) корекційної програми. За непроходження такою особою корекційної програми вона нестиме відповідальність за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [6] «Вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми».

Захисний припис може бути винесений дільничним інспектором міліції або працівником кримінальної міліції у справах дітей за погодженням із начальником відповідного органу внутрішніх справ і прокурором особі, яка вчинила насильство в сім'ї, після отримання офіційного попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї.

Захисний припис – це спеціальна форма реагування служби дільничних інспекторів міліції та кримінальної міліції у справах дітей щодо захисту жертви насильства в сім'ї, яким особі, яка вчинила насильство в сім'ї, забороняється вчиняти певні дії стосовно жертви насильства в сім'ї [1]. Захисний припис може бути винесений осудній особі, яка на момент його винесення досягла 16-річного віку.

На погодження захисного припису начальнику відповідного органу внутрішніх справ та прокурору потрібно подати офіційне попередження про неприпустимість учинення насильства в сім'ї, заяву та повідомлення (інформацію) про вчинення насильства в сім'ї або реальну загрозу його вчинення та інші матеріали, які характеризують особу, яка вчинила насильство в сім'ї. Особливим випадком, який не потребує погодження захисного припису, є наявність у діях особи, яка вчинила насильство в сім'ї, ознак злочину.

Як зрозуміло із визначення, захисний припис забороняє кривднику вчиняти певні дії (дію) стосовно жертви насильства в сім'ї, а саме:

– чинити конкретні акти насильства в сім'ї;

– отримувати інформацію про місце перебування жертви насильства в сім'ї;

– розшукувати жертву насильства в сім'ї, якщо жертва насильства в сім'ї за власним бажанням перебуває у місці, що невідоме особі, яка вчинила насильство в сім'ї;

– відвідувати жертву насильства в сім'ї, якщо вона тимчасово перебуває не за місцем спільного проживання членів сім'ї;

– вести телефонні переговори з жертвою насильства в сім'ї. Щодо останньої заборони, то, на нашу думку, варто уточнити цей пункт у частині можливості здійснення переписки електронною поштою або за допомогою повідомлень, надісланих на мобільний телефон жертви. Оскільки в Законі йдеться лише про «телефонні переговори», то переписка із жертвою не охоплюється дією захисного припису.

Зазначені обмеження встановлюються на термін до 90 діб із дня погодження захисного припису з прокурором [2]. Проте виникає питання щодо початку перебігу терміну обмежень у випадку, коли захисний припис не підлягає погодженню (якщо в діях особи, яка вчинила насильство в сім'ї, є ознаки злочину)?

Цікаве також питання суб'єкта здійснення перевірки та контролю за дотриманням кривдником захисного припису. Виникає ситуація, коли дільничний інспектор міліції, окрім збору і підготовки матеріалів для погодження захисного припису, самої процедури погодження (яка теж потребує деякого спрощення), у випадку застосування до кривдника захисного припису, повинен ще й контролювати його дотримання правопорушником. Хоча про це чітко не вказано в жодному нормативному акті. А за невиконання захисного припису особою, стосовно якої він винесений, вона нестиме відповідальність, знову ж таки, згідно зі статтею 173-2 КУпАП, що свідчить про певну недосконалість чинного законодавства з попередження насильства в сім'ї.

Розглядаючи систему спеціальних заходів із попередження насильства в сім'ї, зважимо і на позитивні зміни, зокрема вилучення із законодавства про попередження насильства у сім'ї такого спеціального заходу, як офіційне попередження про неприпустимість віктимної поведінки. Хоча на практиці це лише поширило думку про те, що у вчиненні насильства над жертвою є певний відсоток і її вини. Про це свідчить те, що після виключення цієї статті із Закону деякі дільничні інспектори міліції ще певний час продовжували виносити офіційні попередження про неприпустимість віктимної поведінки [4]. Загалом, виключення цього положення із системи спеціальних заходів є важливим кроком у

впорядкуванні законодавства України з протидії насильству в сім'ї відповідно до міжнародних стандартів.

Висновки. Аналіз законодавства та практики застосування дільничними інспекторами міліції спеціальних заходів з попередження насильства в сім'ї дозволяє стверджувати, що така діяльність потребує певних змін. Це стосується: 1) удосконалення системи захисту потерпілих від насильства у сім'ї та ефективного запобігання повторному насильству; 2) внесення пропозиції щодо підвищення правового статусу дільничних інспекторів міліції для посилення захисту жертв домашнього насильства; 3) запровадження норм, які б передбачали кримінальну відповідальність за порушення вимог захисного припису, та за систематичне вчинення насильства у сім'ї; 4) посилення відповідальності за непроходження корекційної програми; 5) передбачення процедури приймання та реєстрації заяви від дитини про факт учинення щодо неї насильства у сім'ї; 6) забезпечення оперативного розгляду звернень і повідомлень про вчинення насильства в сім'ї та вжиття заходів щодо недопущення випадків відмови від реєстрації звернень про насильство в сім'ї.

1. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.

2. Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї: наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту та Міністерства внутрішніх справ від 07.09.2009 № 3131/386 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 79. – Ст. 2695.

3. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / укладачі: А. В. Запорожцев, А. В. Лабунь, Д. Г. Заброда та ін. – К., 2012. – 246 с.

4. Моніторинг стану виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї 2001–2011 роки. – К.–Х., 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kompravlud.rada.gov.ua/kompravlud/document?id=46890

5. Про затвердження положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 11.11.2010 р. № 550 // Офіційний вісник України – 2010. – № 95. – Ст. 3386.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.

Гурковская Е. А. Особенности осуществления специальных мероприятий для предупреждения насилия в семье

Проанализирована система специальных мероприятий с целью предупреждения насилия в семье (официальное предупреждение о недопустимости совершения насилия в семье; взятие и снятие с профилактического учета членов семьи, которые совершили насилие в семье; направление на прохождение коррекционной программы; защитное предписание), исследованы особенности их осуществления участковыми инспекторами милиции.

Ключевые слова: *насилие в семье, специальные мероприятия, участковый инспектор милиции, официальное предупреждение, профилактическая работа, коррекционная программа, защитное предписание.*

Hurkovska K. A. Peculiarities of taking special measures on family violence prevention

The article analyzes the system of special measures on domestic violence prevention (official warning on unacceptability of domestic violence; preventive registration and striking off the preventive register for family members who have committed domestic violence; referral to a correctional program; protective order) and investigated peculiarities of the implementation by district inspectors of the militia.

Decision of problem of violence in family and society depends straight on the degree of awareness of depth of this problem, its consequences expressed foremost in subsequent escalation of society violence. Growth of violence is a presently dominant tendency for the whole world on the whole. Violence is a negative decision. It shows up in different situations and forms. The system of measures of counteraction this phenomenon can be realized exceptionally through combining effort of all institutions, as state so non-governmental a sector. It is impossible to realize the complex of the indicated measures without the system adjusting straight or related to this problem – family relations, and that is why it is necessary to realize the followings measures: strengthening of the legal adjusting of family relations; creation of effective co-operation of law enforcement authorities, social services, organs of guardianship, in the questions of counteraction, stopping and prophylaxis of violence in family; intensification of activity of psychological, social, administrative and legal science, school, MASS-MEDIA public organizations in the direction of forming of interpersonal intercourse culture, non-violent methods of conflicts solving, women-mothers and children support, their protection from family violence; assertion of legal mentality in society and supporting of the best family traditions – family ideology; family violence prevention and negative interferences with family relations regulated by the state authority.

Key words: *family violence, special measures, militia district inspector, official warning, preventive work, correctional program, protective order.*

Стаття надійшла 24 січня 2014 р.